

1

אל אלעזר הכהן (פסוק ג), כשם שנקלהו על אהרן שהוא כהן לעשות העגל, ולפי שאהרן עשה את העגל לא נתנה לו עבודה זו על ידו, שאיך²⁸ קטיגור נעשה סניגור. (טו) (כ)

וידבר יהוה אל-משה לאמר: כי תשא את-ראש בני-ישראל לסקודיהם ונתנו איש כפר נפשו ליהוה בפקד אתם ולא-יהיה בהם נגף בפקוד אתם: זהו יתנו כל-העבר עלי-הפקדים מן-צית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מן-צית השקל תרומה ליהוה: כל העבר עלי-הפקדים מן עשרים שנה ומעלה יפן תרומת יהוה: העשיר לא-ירבה והדל לא ימעיט מן-מחצית השקל לתת את-תרומת יהוה לכפר עלי-נפשתיכם: ולקחתם את-כסף הכפרים מאת בני ישראל ונתתם אותו על-עבדת אהל מועד ויהי לבני ישראל לזכרון לפני יהוה לכפר עלי-נפשתיכם:

טעם כי תשא

2

מחצית השקל, ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר לפי שחטאו (בעגל) במחצית היום, יתנו מחצית השקל, וחרגא אמר לפי שחטאו בשש שעות יתנו מחצית השקל דעבד ששה גרמסין. (שם מטבע שהיתה בימי משה).

יועלי שקלים פ"ב ה"ג

11

ולכך נקרא משכן העדות שהוא עדות לכל באי העולם שהקב"ה שוכן במקדשכם. אמר הקב"ה יבא זהב שבמשכן וכפר על זהב שנעשה בו העגל שכתוב בו (שמות ל"ב) ויתפרקו העם את כל נזמי הזהב וגו' ולכן מתכפרין בזהב וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב. אמר הקב"ה (ייניס ל') כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך:

מנחת אהרן ג' א' א' א'

3

ויתן אל-משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לחת העדת לחת אבן כתבים באצבע אלהים: וירא העם כייבש משה לרדת מן-ההר ויקהל העם עלי-אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כיי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה-יהיה לו: ויאמר אלהם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנותיכם והביאו אלי: ויתפרקו כל-העם את-נזמי הזהב אשר באזניהם וביאו אל-אהרן: ויקח מידם ויצר אתו בחרט ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים: וירא אהרן וכן מובח לפניו ויקרא אהרן ויאמר תג ליהוה מקר: וישכימו ממחרת ויעלו עלת וגששו שלמים וגשבו העם לאכל ושתו ויקמו לצחק:

פ"ב כי תשא

12

וידבר יהוה אל-משה לך-רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים: סרו מהר מן-הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה וישתחוו-לו ויזבחו-לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים:

פ"ב כי תשא

13

(1) וידבר, לשון קושי הוא, כמו: וידבר אתם קשות (בראשית מב ז)⁸⁹. לך רד, מגדולתך⁹⁰, לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם. באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה⁹¹. שחת עמך "שחת העם" לא נאמר אלא עמך, ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי, ואמרת: טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שיחתו והשחיתו⁹².

ט"ו (כ)

14

ויהי ממחרת ויאמר משה אל-העם אתם חטאתם חטאה גדלה ועתה אעלה אליהוה אולי אכפרה בעד חטאתכם: וישב משה אל-יהוה ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב: ועתה אם-תשא חטאתם לא-אסוף מנחני נא מספרך אשר כתבת: ויאמר יהוה אל-משה מי אשר יד חטא-לי אמתנו מספרי:

פ"ב כי תשא

15

(לא) אלהי זהב, אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב

5 יושבין למטה וחורטין את העגל, שנאמר ויקח מידם ויצר אותו בחרט, והקב"ה חוקק לוחות ליתן להם דברות חיים, שנאמר ויתן אל משה ככלתו.

6 ועתה לך, נחה את-העם אל אשר-דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם: ויגף יהוה את-העם על אשר עשו את-העגל אשר עשה אהרן:

פ"ב כי תשא

על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם, שנאמר: וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל (הושע ב י).

ויצמד משה בשער המחנה ויאמר מי ליהוה אלי ויאספו אליו כל בני לוי: כו ויאמר להם כה אמר יהוה אלהי ישראל שימו איש חרבו על ירכו עברו ושבו משער לשער במחנה והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרבו: ויעשו בני לוי כדבר משה ויפל מן העם ביום כט ההוא כשלושת אלפי איש: ויאמר משה מלאו ידכם היום ליהוה כי ל איש בבגו ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה: פס' נ' תע"א

(יח) ויתן אל משה וגו', אין מוקדם ומאוחר בתורה⁶⁶. מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה⁶⁷, שהרי ב"ז בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן. פס' כ"א תע"א

(כט) מלאו ידכם, אתם ההורגים אותם, ברבר זה תתחנכו⁶⁸ להיות כהנים למקום. כי איש מכם ימלא ידו בכנו ובאחיו.

מעלין את הבכורים כל העיירות שבמעמד מרכנסות לעיר של מעמד ולנין ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים ולמשכים היה המנונה ויאמר קומו ונעלה ציון אל בות ה' אלהינו: ו' הקרובים מביאים התאנים והענבים והדבש והדבש מביאין גרונרות וצטוקים והשור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב ועטרה של זית בראשו החליל מכה לפניהם עד שבנועים קרוב לירושלים

יב ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביתו עם אחיו. מפני שהובדל לעבוד את יי ולשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים רבים. שני יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל. לפיכך הובדל מדרכי העולם. לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן. אלא הם חיל השם. שני ברך יי חילו. והוא ברוך הוא זיכה להם. שני אני חלקך ונחלתך: יג ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני יי לשרתו ולעבדו לדעה את יי והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה יי חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזיכה לכהנים וללויים. הרי דוד אומר יי מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי:

מפני קרובים כ"א

ואמר שקרניו מצופות זהב, הוא רמז לפי שישאל עשו אחת עגל הזהב שהוא מין שור, כמ"ש [תהלים קו, ו] כתבנית שור אוכל עשב, דר"ל שלא עשו להם שור שהוא בקרניו, אלא שעשו להם עגל היונק מאלמו שאינו אלא כתבנית שור הגדול האוכל עשב, דהיינו שהוא מינו. וע"כ אמר ששור זה בקרניו עדיין צטהרמו להיות ראשית לכל קרבנות, וע"כ קרניו מצופות זהב למנוח זו, שהרי הן לא היו של זהב צמעה עגל שלא היו לו עדיין קרנות.

מנה כ"א (מ)

ושמעתי מגדול אחד שאמר זה היצר הרע של עבודה זרה — אנשי כנסת הגדולה הרגו אותו⁶⁹, זהו תמיהה גדולה הא"י אפשר להרוג המלאך שהוא גוף גבי וך ורוחני, אלא רק שהעבירו מאומנתו ראשונה, אם כן מה הוא אומנתו עתה, הלא כל מלאך גברא לאיזה שליחות! אלא שנותנין לו אומנות הממון, לבלבל בני אדם ברדיפת ממון ועושר, שזהו קרוב לעבודה זרה בעונותינו הרבים⁷⁰, רק צריך להיות וותרן בממון.

אמר יהו"כ
צוים איומך

כדאיתא בפרק המפלת (נדה לא, א) ג' שותפין יש באדם הקב"ה ואביו ואמו, אביו מזריע הלובן שממנו עצמות וגידין וצפורנים ומוח שבראש ולובן שבעין, אשה מזרעת אודם שממנו עור ובשר דם ושערות ושחור שבעין, והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר

ונתנו איש כופר נפשו, אמר משה רבון העולמים מי יכול ליתן פדיון נפשו, אח לא פדה יפדה איש לא יתן לאלהים כמרו ויקר עדיין נפשו וגו' (ס) אמר לו הקב"ה לא כשם שאתה סבור אלא זה יתנו, כזה יתנו. אמר ר' מטיר כמין מטבע של אש הראהו הוציא הקב"ה